

ÖZET

Kuba (Quba-Guba), Büyük Kafkas sıradağlarının kuzeydoğu eteklerinde yer almış, Azerbaycan'ın eski halı merkezlerinden birisidir. Kuba halı üslubunun daha erken (XIII. y.y.) devirlerde geliştiği tahmin edilmektedir. XIII.-XV. yüzyıllarda halı sanatı Azerbaycan Geleneksel El Sanatlarının önemli ve başlıca dallarından biri olmuştur. Teknik ve estetik kaliteye göre Azerbaycan halıcılık sanatı dörde ayrılır: Kuba-Şirvan, Gena-Kazak, Karabağ ve Tebriz.

Kuba-Şirvan halı türleri; Kuba, Şirvan, Bakü gruplarına ayrılır. Bu grup içinde değerlendirilen Kuba Halıları dokundukları yerlere göre Kuba, Deveci, Haçmaz, Kusar gruplarına ayrılmaktadır. Kuba halılarının asıl karakteristik özelliklerinden biri bordürlerinin geniş olmasıdır. Bordürler bazen halının büyük bölümünü kapsamaktadır.

Geometrik desenli Kuba halılarının orta zemin kompozisyonunda, "göl" denilen madalyon şeması hakimdir. Geometrik şekilli madalyonlar yanında bitki ve hayvan motiflerine de yer verilmektedir.

KUBA GROUP CARPETS OF AZERBAIJAN

Kuba (Quba-Guba), which is situated at the north-east feet of Great Caucasus Mountains, is one of the ancient carpet centers of Azerbaijan.

It is supposed that, Guba carpet style had been formed in ancient times. Carpet art used to be one of the main fields of Azerbaijan's national handicraft in XIII-XV centuries. Azerbaijan carpets can be distinguished in four groups according to their technical and graphic features: Kuba-Shirvan, Gandja-Kazakh, Karabagh and Tabriz Kuba-Shirvan carpet types; are distinguished by Kuba, Shirvan, Baku groups. Kuba carpets, which are highly evaluated within these groups, are divided into Kuba, Deveci, Khachmaz, Gusar groups; according to the locations they are made. One of the characteristic features of Kuba carpets is wide selvages. Sometimes they cover most part of carpets.

Locket chart called "Lake" on the central composition of Kuba carpets with ornamental decoration is essential part. Within frame of medallion of geometric form, special part is dedicated to plant and animal motives.

Anahtar Kelimeler : Kuba Grubu, Kuba Halıları, Kompozisyon, Kenar suyu, Halıda kalite.

Key Words : Kuba Group, Kuba Carpets, Compositions, Borders of a carpet, Density of a carpet.

Kuba (Quba-Guba), Büyük Kafkas sıradağlarının kuzeydoğu eteklerinde yer almış Azerbaycan'ın coğrafi bölgelerinden biridir. Deniz seviyesinden 1000 metre yükseklikte büyük yerleşim yeri olan Kuba, Dağıstan ile sınır komşusudur. Bölgenin eski ticaret yollarının ve büyük İpek Yolunun kesişme noktasında olması, Kuba'nın tarih boyunca yerleşme alanı olarak seçilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Foto. 1. Azerbaycan Cumhuriyeti Haritası, Kuba Bölgesi.

Ortaçağın pek çok meşhur şehirleri gibi Kuba'da çeşitli gelişmeler sonucu önce köy, sonra küçük şehir özelliklerini taşıyan kasaba ve sonunda feodal dönemin kısmen büyük kentine dönüşüp hanlık merkezi olarak tanınmıştır¹.

1747'de Safevi hükümdarı Nadir Şah'ın ölümü ile Azerbaycan'da Safevi hâkimiyeti sona ermiştir. Bundan sonraki 50 yıl boyunca Azerbaycan siyasi çekişme ve iç savaşlara sahne olmuştur². Bağımsız ve yarı bağımsız bir takım hanlıklar ortaya çıkmıştır. Hanlıklar, başlangıçta mülkiyet prensibine göre kurulmuşlardı. Daha sonra halkın oyu ile işbaşına gelen hanlar, zamanla veraset yoluyla idareye el koydular. Tamamen bağımsız hale gelen Azerbaycan hanları yetkilerini ve hukuklarını genişlettiler. Mahalli halkın üzerinde tam anlamıyla hakimiyetlerini kurdular³. Azerbaycan'da Karabağ, Şeki, Gence, Bakü, Derbend, Kuba, Nahçıvan, Taliş ve Revan hanlıkları içinde Kuba Hanlığı en kudretli hanlıklardan biri idi. Bu hanlık 1726'da

* Öğr. Gör. Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, Erzurum

1- Şahin Fazıl Ferzelibeyli, Kuba Tarihi, Bakı, 2001, s.15.

2- Azerbaycan Tarihi, En Kadim Zamanlardan XX. esredek , I. cild, Bakı, 1994, s.521.

3- Azerbaycan Tarihi, a.g.e., s. 522.

Hüseyin Ali Han tarafından kurulmuştur. Oğlu Fetali Han (1758-1789) devrinde Kuba Hanlığı mevki'inde daha da sağlamlaştı. Fetali Han kendi devrinin büyük devlet adamlarından biriydi ve komşu hanlıkların topraklarını egemenliği altına almak ve arazisini genişletmek istiyordu⁴. Sağlam bir devletin kurulması için Fetali Han'ın almış olduğu önlemleri küçük ve orta feodaller, tüccarlar, sanatkarlar ve savaşa nefret besleyen yerli halk memnuniyetle karşıladılar⁵. Ne yazık ki, Fetali Han'ın göstermiş olduğu bu çaba boşa çıktı ve Azerbaycan topraklarının birliğini sağlayamadı. Rusların Kafkasya'yı işgal etmesinden sonra Kuba Hanlığı 1806 yılında Rusya'nın egemenliğine girdi ve eyalet şehri oldu. Yeniden oluşmakta olan Kuba, 1860'da önce Bakü vilayetine bağlandı, 1930 yılında ise Azerbaycan'ın inzibati (sıkı düzene bağlı) bölgelerinden birine dönüştü⁶.

Kuba, verimli arazisi, yeşil yamaçları ve meşhur elma bağları ile Azerbaycan'ın en güzel cennet köşelerinden biri olarak bilinir. Burası örf ve adetleri ile milli kimliğini korumuş bir bölgedir. Şüphesiz bu bölgede kendine has karakteristik üslûbu ile ilgi çeken, göz oğşayan halılar da dokunmuştur.

Kuba'nın zengin doğası bölgede hayvancılığın gelişmesini sağlamıştır. Halk sanatının en gelişmiş dalı sayılan halıcılığın ortaya çıkması ve yerleşmesinde koyun yününün kaliteli olması önem taşır. Bu bakımdan bölge halkının hayatında büyük yeri olan halı, zamanla estetik ölçülerle dokunmuş ve pek çok ülkelere yayılarak ün kazanmıştır.⁷ Halıcılık burada yaşamış ve yaşamakta olan insanların manevi hayatını ve ince zevkini belirgin bir biçimde sergiler.

Kuba halı üslûbunun XV. yüzyılda mı yoksa daha erken devirlerde mi oluştuğu kesin olarak bilinmemektedir. Fakat Kuba ve çevresinde yapılan arkeolojik kazılar Kuba halıcılık sanatının eski zamanlara dayandığını göstermektedir. Bazı tarihi kaynaklarda XI-XIII. yüzyılların başlarında kuzey Azerbaycan'ın önemli sanat ve ticaret merkezlerinden biri olan Şamahı'dan bahsedildiği zaman Kuba-Şirvan halılarının ünü şu şekilde belirtilmiştir: "Şamahı... Derbentten Genceye, Berdeye, ayrıca, hem çinin Azerbaycan'ın güney bölgelerine giden kervan yollarının üstünde yerleşmiş olduğundan.... Kuba-Şirvan halılarını satın almak için dünyanın her yerinden Şamahı'ya tüccarlar geliyordu"⁸. Bu durumda yukarıda adı geçen Kuba halılarının daha

erken devirlerde dokunmuş olduğu tahminimiz kesinleşiyor.

XII.-XIII. yüzyıllarda Azerbaycan'da bulunmuş yabancı gezginler ve bilim adamları (Yakut Hemevi, Marko Polo v.b.) burada yüksek kaliteli halıların üretildiğini ve birden fazla ülkeye ihraç edildiğini yazmışlar⁹.

XIII-XV. yüzyıllarda, Avrupa ve diğer ülkelerin tüccarları hediye ve satış amacıyla Azerbaycan'dan halı ve halı ürünleri götürürlerdi. Zarif ve ince nakışları ile dikkat çeken halılara, XV. yüzyıllardan itibaren ünlü Avrupa ressamlarının tablolarında rastlanır. Ünlü Hollandalı ressam Jan van Eyck'in "Keşiş Van der Pale Madonnası" adlı eserinde¹⁰ Kuba Bölgesinin Zeyve halısını tasvir etmiştir¹¹ (Foto. 2).

Foto. 2. Jan Van Eyck "Keşiş Van der Pale Madonnası" XV. y.y. Sanat Galerisi, Brüksel

Foto. 2a. Aynı Resim Eserinden Detay

Azerbaycan tarihinin sonraki safhalarında "XIII.-XV. yüzyıllarında da halı dokuma sanatının Azerbaycan Geleneksel El sanatlarının önemli ve başlıca dallarından biri olmuştur. Teknik ve estetik kaliteye göre Azerbaycan halıcılık sanatı dört büyük bölgeye ayrılmıştır: Kuba-Şirvan, Gence- Kazak, Karabağ, Tebriz." Kuba-Şirvan halıcılık merkezinin sonraki üç merkezden önceki sırada olması, Kuba bölgesinde dokunmuş olan halıların Azerbaycan halı sanatındaki önemli yerini göstermektedir¹².

4- Azerbaycan Tarihi, a.g.e., s. 522.

5- Azerbaycan Tarihi, a.g.e., s. 550.

6- Şahin Fazil Ferzelibeyli, a.g.e., s. 139-141.

7- Mira Mirhmanova, "Azerbaycan'da Halıcılık Sanatının Gelişimi", Arış Dergisi, S. 4, 1998, s. 78.

8- Süleyman Aliyarlı, Azerbaycan Tarihi, Uzak Geçmişten 1870'li yıllara, Bakı, 1996, s. 244.

9- Kerim Kerimov -Rasim Efendiyev-Nesir Rızayev-Nureddin Habibov, Azerbaycan İnce Sanatı, Bakı, 1992, s. 76

10- Volkmar Gantzorn, Oriental Carpets, Köln, 1998, s. 127, s. 240.

11- 11 Zeyve halısı Kuba-Şirvan halı türününün Kuba grubuna ait olup, adını Kuba'nın 30 km. güneydoğusunda yerleşmiş olan Zeyve köyünden almıştır. Yabancı kaynaklarda Zeyve halısı "Şirvan" veya "Dağistan" halısı olarak da geçmektedir. Kuba halkının bu halıya "Kadim Zeyve" adını vermiş olması, bu halının eski zamanlara dayanmış olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda Şirvan ve Dağistan'dan daha önce bu bölgede dokunduğunun da göstergesidir. Azerbaycan'ın diğer kuzeydoğu ve kuzeybatı bölgelerinde de dokunan bu halı, özellikle Azerbaycan'ın Gence Bölgesinde, hatta Ermenistan'da bile yaygın olarak dokunmaktadır. (Latif Kerimov, Azerbaydžanskiy Kover, İltom, Bakı, 1983, s.171-172.) Maalesef bazı yabancı yazarlar bu gerçeği görmemezlikten gelerek, "Zeyve" halısını Ermeni halısı olarak sunmaktadırlar. (Volkmar Gantzorn, a.g.e., s.239) Fakat araştırmalar Zeyve halısının, ana merkezden uzaklaştıkça orijinal desen ve teknik özelliklerinin bozulduğunu göstermektedir. Zeyve halısının zemin kompozisyonu

tek veya çift madalyonların üst üste sıralanmasından oluşmaktadır. Madalyon sayısının artmasıyla halı değer kaybetmektedir. (Latif Kerimov, a.g.e., s. 173-174) Bazı kaynaklarda sekiz köşeli yıldız biçimli bu madalyon "Lezgi yıldızı" olarak da geçmektedir. (Neriman Göğünay-Kırzoğlu, Altaylar'dan Tunaboyu'na Türk Dünyası'nda Ortak Yarıklar (Motifler), Ankara, 2001, s. 169)

12- 12Şahin Fazil Ferzelibeyli, a. g. e., s. 1

XVIII. yüzyılın ikinci yarısı hanlıklar döneminde Azerbaycan'da halı üretimi hayli yaygınlaşmış ve her hanlığın kendi özel atölyeleri olmuştur. Azerbaycan halıları bu yüzyılda da diğer doğu ülkeleri halılarından renk, desen ve dokunma tekniklerine göre ayrılmakta idi. Aynı dönemde, Kuba halıları özellikle iç ve dış pazarlarda büyük üne sahip idi. XVIII. yüzyıl Rus kaynaklarında Kuba halılarından şu şekilde bahsedilmektedir.

“... Kuba halıları zengin nakış çeşidi ve zarif dokunması ile, hatta İran halılarından bile ayrılmaktadır...”¹³ Hanlıklar döneminde halıcılık sanatının gelişmesi ilerde halıcılık ekolünün meydana gelmesinde temel oluşturmuştur. Her ekolün çok sayıda farklı motif ve kompozisyon çeşidi vardır.

Kuba-Şirvan halı türleri; Kuba, Şirvan, Bakü gruplarına ayrılır. Bu grup içinde değerlendirilen Kuba halıları dokundukları yerlere göre Kuba, Deveçi, Haçmaz, Kusar gibi alt gruplara ayrılır. Ayrıca, Kuba grubu halılarına şimdiki Rusya'ya bağlı olan Dağıstan'da ve özellikle Derben'de dokunan halılar da girer¹⁴.

Kuba halı merkezi, “dağlık, dağ eteği ve ovalık” olmak üzere üçe ayrılır. Dağlık bölümü –Konakkent, Cimi, Afurca, Gırız, Yerfi, Cek, Salma Söyüd, Buduk köyleri dahildir. Dağ eteği bölümünde halı üretimi Alihanlı, Şahnazarlı, Pirebedil, Zeyve, Çiçi v.b. köylerinde, Ovalık bölümünde ise Mollakamallı, Hacı Karakaşlı, Süsenli Karakaşlı v.b. köylerde yapılmaktadır. Bu halıcılık merkezlerinde toplam 35 çeşit halı deseni dokunmaktadır¹⁵. Her merkez kendine özgü kompozisyon şekli ve motifleriyle tanınır. Kuba grubu halıları Azerbaycan halı sanatında bulunduğu yere göre şöyle bir sıra oluşturmaktadır (Tablo 1).

Kuba halıları					
1	Köhne Kuba	2	Kuba	3	Alpan
4	Hırşgöl Çiçi	5	Alpağul Çiçi	6	Sırt Çiçi
7	Kallı Çiçi	8	Gımul	9	Gadim Minare
10	Hacıgalı	11	Kuba Sumak		
12	Karakaşlı	13	Şahnazarlı	14	Mollakamallı
15	Lecedi	16	Pirebedil	17	Herat Pirebedil
18	Zeyve	19	Zaglı	20	Alihanlı
21	Bilici	22	Uğah	23	Çıradlı
24	Orduc	25	Afurca	26	Yerfi
27	Cek	28	Gırız	29	Cimä
30	Haşi	31	Konakkent	32	Arslan
33	Han	34	Salmasöyüd		

Tablo 1. Kuba halı tipleri, (Latif Kerimov'dan)

13- Kerim Kerimov-Rasim Efendiyev-Nesir Rzayev-Nureddin Habibov, a. g. e., s. 183.

14- L. Kerimov, Azerbaycanskiy Kover, I tom, Bakü-Leningrad, 1961, s. 5; İmran Baba, “Rüya Tağıyeva ile Bir Sohbet”, Anş Dergisi, S4, Ankara, 1998, s.72.

15- Cafer Mücin, Azerbaycan Halçaları, Bakı, 1981, s.5.

16- Kubra Aliyeva-Eldeniz İbrahimov, Latif Kerimov Hayat ve Yaratıcılığı, Bakı, 2007, s.59.

17- Rasim Efendi, Azerbaycan Halk Sanatı, Bakı, 1984, s.53.

18- Latif Kerimov, a.g.e., s. 163-169.

Oldukça ilginç, istatistik bir bilgiden, 1917'de Kuba bölgesinin 111 köyünden 97'sinde 39.979 kişinin halı dokumacılığı yapmış olduğunu öğreniyoruz. Bu bilgi bölgede halı sanatının son derece yaygın ve el sanatlarının önemli dallarından biri olduğunu göstermektedir¹⁶.

Azerbaycan halı kompozisyonlarında birbirine bağlı iki unsurdan ibaret olan orta zemin bölümüne, “arasaha”, kenar suyu bölümüne ise “yelen” denilir. Zemin ve kenar sular genelde halının karakteristik özelliklerini ortaya çıkarır, motifler onların kompozisyonunu tamamlar.

Azerbaycan halıları sanatsal özelliklerine göre geometrik desenli ve figüratif desenli olmak üzere iki büyük gruba ayrılır. Bu gruplar içinde çoğunluğu oluşturan geometrik desenli halılardır¹⁷.

Geometrik desenli Kuba halılarının orta zemin kompozisyonunda, “göl” denilen madalyon şeması hakimdir. Halıları madalyonların kullanım şekline göre tek madalyonlular “Tekgöl”, “Göllü”(Foto. 3), yan yana durmuş iki madalyonlulara “Koşögöl”, (Çift madalyonlu), şeklinde isimlendirilmiş (Foto. 4). Kompozisyonda yan yana ve üst üste sıralanan küçük madalyonlu halılarda göl kelimesi kullanılmaz, sadece “Madalyonlu” halı denir (Foto. 5). Geometrik şekilli madalyonlar yanında bitki ve hayvan motiflerine de yer verilmiştir. Hayvan figürleri arasında daha çok kuş motifleri görülmektedir¹⁸ (Foto. 6).

Foto. 3.”Karakashli” halısı, XX. y.y. Özel Koleksiyon, Kuba Grubu

Foto. 4. "Zeyve" halısı, XX. y.y.Özel Koleksiyon,
Kuba Grubu

Foto. 5. "Arsalan" halısı, XX. y.y.Özel
Koleksiyon, Kuba Grubu

Foto. 6."Prebedil" halısı, XX. y.y. Özel
Koleksiyon, Kuba Grubu

Madalyonsuz kompozisyonlu olarak tasarlanmış çok daha başarılı halılar da vardır (Foto. 7). Bu halıların zemin düzeni küçük dörtgenlerle veya sekizgenlere bölünür. Sonsuzluğa uzanan zeminde bazen kaydırılmış eksenler halinde dizilen motifler, halıda bitmeyecekmiş gibi görünen bir süsleme şeklini verir (Foto. 8). Bu özellik diğer grub Azerbaycan halılarında da gelişimin sürdürmektedir.

Foto. 7. "Zaglı" halısı, XIX. y.y.
(Jennifer Wearden'den)
Kuba Grubu

Foto. 8. "Zeyve" halısı, XIX. y.y.
(Jennifer Wearden'den)
Kuba Grubu

Kuba halılarının asıl karakteristik özelliklerinden biri, kenar sularının geniş olmasıdır. Bu sular bazen halının büyük bölümünü kapsamaktadır. Geniş kenar suları kompozisyonu altı veya dokuz şeritin yan yana sıralanmasından oluşmaktadır (Foto. 9). Her bir şerit kullanma şekline ve kompozisyon özelliklerine göre isimlendirilmiştir: "Medahil" (ince giriş bordürü), "Zencire" (sonraki daha geniş bordür), "Balahaşiye"(dar bordür) ve "Ana Hasiye" (geniş bordür). Bordürleri kontür

çizgisi gibi ayıran ve etrafını saran sade desenli ince şeritlere “Siçan dişi” denir¹⁹.

Bu grup halılarının diğer özelliklerinde biri de Türk halı sanatında “Çiçekli Kufi” adı verilen kenar suyu süslemesidir (Foto. 10). Azerbaycan halılarında “Kufi”, “Kaşı”, “Şami” ve “Açık Ketebe” adı verilmiş bu su süslemesi Azerbaycan’ın diğer grup Şirvan ve Karabağ halılarında da kullanılmaktadır. Kufi hatlı yazı şekli başlangıçta, yalnız dini nitelikli bina süslemelerinde yer almakta idi. Daha sonra bu özelliğini kaybederek sadece bezeme unsuru olarak kullanılmaya başlandı. XII. yüzyıldan itibaren Azerbaycan’ın kuzeydoğu halılarının “Şami” bordür süslemesi halen orijinal şeklini kaybetmeden yöresel adlar altında kullanılmaktadır²⁰.

Foto. 9. “Kollu Çiçi” Kuba halısının Kenar suyu kompozisyonu

Foto. 10. “Çiçekli Kufi” kenar suyu süslemesi

Kuba halılarında birbirine zıt olan sıcak ve soğuk renkler dengeli bir biçimde kullanılmaktadır. Hakim renkler beyaz, nohud sarısı, kahverengi, kırmızı, yeşil, mavi ve lacivettir. Halılarda çözüğü ipi genellikle saf halde boyanmadan kullanılır.

Dokumada, halk arasında “güllabi” veya “türkbaft” ilme diye anılan Türk düğümü hakimdir²¹. Bölgede dokunan halı ve düz dokuma yaygılarının (palaz, sumak) malzemesi yündür. Halılarda, halkın kendi koyunlarından elde ettiği yünün dışında pamuk da kullanılır.

Çözüğü ve atkı da pamuk, düğüm de ise yün tercih edilir. Bugün daha çok fabrika ipi kullanılmaktadır. Ancak elde eğrilmiş doğal boya ile boyanmış iplerden dokunmuş halılara da rastlamak mümkündür.

Günümüzde dokunan Kuba halıları 1.20x1.80, 1.50x2.50 cm boyutludur. 2.50x4.00 cm büyüklüğünde örnekleri de mevcuttur. Hav yüksekliği 3-7 mm.’dir. Halıların m²’indeki düğüm sayısı 144.400, 160.000, 250.000 ve 302.500 arasında değişir. Orta ve yüksek ilmek kalitelerine sahip olan halılar şöyle sınıflandırılmıştır²² (Tablo 2).

İlmeç Kalitesi	10 cm’deki İlmeç Sayısı	100 cm’deki İlmeç Sayısı	1m ² ’deki İlmeç Sayısı
38x38	38	380	144.400
40x40	40	400	160.000
45x45	45	450	202.500
50x50	50	500	250.000
55x55	55	550	302.500

Tablo. 2. Kuba halı tiplerine göre ilmek kalitesi

Kuba ve çevre köylerde halk arasında ağaç tezgâhlar halı dokuma merkezlerinde ise yarı mekanik demir tezgâhlar kullanılmaktadır. Bu tezgâhlarda halı çevirme mekanizması ve çözügülerin yer değişmesini sağlayan kücü (gücü) kol bulunmaktadır. Azerbaycan halılarında XIX. yüzyıldan itibaren atkı iplerinin vurulmasında demir have (kirkit), düğümlerde ise garmaklı bıçak (ucu çengelli bıçak) kullanılır. Garmaklı bıçak önemli ve esas alet olup düğüm vurma ve kesmek görevini yapmaktadır²³.

Bütün dünyada Kafkas halıları olarak tanıyan havlı ve havsız dokumaların çoğunu Azerbaycan halıları oluşturur²⁴. Azerbaycan’da el dokuması halıların piyasada daha iyi bir yer edinebilmesi için 1927’de Kuba’da halı sergisi açılmış, iyi halılara ödüller verilerek halıcılık teşvik

19- Latif Kerimov, a.g.e., s. 125-127.

20- Latif Kerimov, “Büyük Sanat Tarihine Kısa Nezer”, Gobustan Dergisi, S. 4, Bakı, 1970, s. 36.

21- Anahanım Aliyeva, “Havsız Halılar”, Gobustan Dergisi, S. 4, Bakı, 1970, s.38.

22- Azerbaycan Devlet İncesanat Üniversitesi, Ressamlık Fakültesi, Halı Sanatı Üzerine Tedris Ders Programı, Bakı, 1979, s. 10.

23- Cafer Müciri, Azerbaycan Halıçılığının Teknoloji Usulleri, Bakı, 1987, s.19-25.

24- Cafer Müciri, Azerbaycan Halıları, Bakı, 1981, s.14.

edilmiştir. Özellikle, 1928'de, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kararıyla Azerbaycan Halı Birliği kurulmuş, el halıcılığı bir meslek halini almış ve tekrar önemli konuma gelmiştir. Bu birlik, Azerbaycan'ın farklı bölgelerinde kurulan fabrikaları ve atölyeleri birleştirerek, onlara rehberlik etmektedir. Halk sanatını geliştirmek amacı ile Bakü'de Teknik Sanat Okulları açılmış, dernekler kurulmuştur. Bu teknik sanat okulları ve dernekler halı dokumacılığı öğretmektedir. Ülke halı dokumacılığı, üretim birliğine dönüşmüştür. Dokunan halılar dünya ülkelerine ihraç edilmektedir²⁵. Azerbaycan'da ilk büyük halı atölyesi 1933'de Kuba'nın Konakkent köyünde kurulmuş ve hemen ardından bölgede Meslek Okulunun binası inşa edilmiştir. 1934'de faaliyetine başlamış olan okulda bütün ihtisas dersleri halı sanatı üzerine kurulmuştur²⁶.

Meslek okulunun tedris işi, o zamanların genç ve sanat kariyerine yeni başlamış olan halı uzmanı ve motif ustası Azerbaycan'ın Halk Ressamı, Latif Kerimov'a havale edilmiştir. Latif Kerimov'un Azerbaycan halı sanatının gelişmesinde ve ülke dışında tanınmasındaki katkısı inanılmaz büyüklüktedir²⁷.

Sanatçının teşebbüsü ile (1990) Kuba'da Azerbaycan Devlet Medeniyet ve Güzel Sanatlar Üniversitesi'ne bağlı Ressamlık Fakültesi'nin Dekoratif Tatbiki Sanat Bölümü açılmıştı. Halıcılık üzerine uzmanlar yetiştiren bu okuldan başka, Bakü'de Azerbaycan Bilimler Akademisi'nin Mimarlık ve Güzel Sanatlar Enstitüsü'nde Dekoratif Sanat Şubesi (1984)'de faaliyet göstermektedir²⁸.

Halı sanatına büyük önem verilen Azerbaycan'da 1967 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile Azerbaycan Halısı ve Halk Tatbiki Sanat Devlet Müzesi kurulmuştur. 1994 yılından itibaren müze Latif Kerimov'un adı ile anılmaktadır²⁹. Müzede bulunan XVII-XVIII. ve XIX-XX. yüzyıllara ait Azerbaycan halı ve düz dokuma yaygıları gruplar şeklinde bölünerek sergilenmiştir. Kuba grubuna giren halılar, yalnız XIX-XX. yüzyılları kapsamaktadır. Sergilenmekte olan "Pirebedil" (Foto. 11), "Gımıl" (Foto. 12), "Kolluçiçi" (Foto. 13)

"Konakkent", (Foto. 14) vb. Kuba grubu halılarının her biri Azerbaycan'ın değerli sanat eserlerinden biri olarak sunulmaktadır.

Sonuc olarak, günümüzde Kuba halıları motif, renk ve kompozisyon değerleriyle bölgelere göre farklı özellikler gösteren, geleneksel anlamda

halen orijinal şeklini bozmadan, dokundukları bölgenin kimliğini taşımaktadırlar. Dolayısıyla bir halı sadece dokunmuş olduğu bölgeyi tanıtmakla kalmayıp, aynı zamanda onun kompozisyon ismini de almaktadır.

Foto. 11. "Pirebedil" halısı, XIX.y.y. (R. Efendiyev'den), Kuba Grubu

Foto. 12. "Gımıl" halısı, XIX. y.y. (R. Efendiyev'den), Kuba Grubu

25- İmran Baba, a.g.m., s.72.

26- Kübra Aliyeva-Eldeniz İbrahimov, . a.g.e. , Bakı, 2007, s. 35.

27- İmran Baba, a.g.m., s.80.

28- Kübra Aliyeva, Eldeniz İbrahimov, a.g.e., s. 59.

29- Kübra Aliyeva, Eldeniz İbrahimov, a.g.e., s.59; İmran Baba, a.g.m., s.72.

KAYNAKÇA

**Foto. 13. “Kollu Çiçi” halısı, XIX.y.y.
(L. Kerimov’dan), Kuba Grubu**

**Foto. 14. “Konakkent” halısı, XIX.y.y.
(L. Kerimov’dan), Kuba Grubu**

Aliyarlı Süleyman , Azərbaycan Tarihi, Uzak Geçmişdən 1870’li yıllara,Bakı, 1996.

Aliyeva Kübra- İbrahimov Eldeniz, Latif Kerimov Hayat ve Yaratıcılığı, Bakı, 2007.

Aliyeva Anahanım, “Havsız Halılar”, Gobustan Dergisi, S. 4, Bakı, 1970, s.38-41.

Azərbaycan Tarihi, En Kadim Zamanlardan XX. esredek, I. cild, Bakı, 1994.

Azərbaycan Devlet İncəsənət Üniversitesi, Ressamlık Fakültesi, Halı Sanatı Tedris Ders Programı, Bakı, 1979.

Cafer Müciri, Azərbaycan Halçıları, Bakı, 1981.

Cafer Müciri, Azərbaycan Halıçacılığının Teknoloji Usulleri, Bakı, 1987.

Ferzelibeyli Şahin Fazıl, Kuba Tarihi, Bakı, 2001.

İmran Baba, “Rüya Tağıyeva ile Bir Sohbet”, Arış Dergisi, S. 4, Ankara, 1998, s.72-78.

Kerimov Kerim-Efendiyev Rasim-Rızayev Nesir-Habibov Nureddin, Azərbaycan İncəsənati, Bakı, 1992.

Kerimov Latif, Azerbaydjanskiy Kover, II. tom, Bakı, 1983.

Kerimov Latif, Azerbaydjanskiy Kover, I. tom, Baku-Leningrad, 1961.

Kerimov Latif,” Büyük Sanat Tarihine Kısa Nezer”, Gobustan Dergisi, S 4, Bakı, 1970, s.34-36.

Mehmethanova Mira,” Azərbaycan’da Halıcılık Sanatının Gelişimi”, Arış Dergisi, S .4, 1998, s. 78-80.

Neriman Görgünay - Kırzioğlu, Altaylar’dan Tunaboyu’na Türk Dünyası’nda Ortak Yanışlar (Motifler), Ankara, 2001.

Rasim Efendi, Azərbaycan Halk Sanatı, Bakı, 1984.

Volkmar Gantzhorn, Oriental Carperts, Köln, 1998.

GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ
SANAT DERGİSİ'NDE YAYINLANMAK ÜZERE GÖNDERİLECEK MAKALELERLE İLGİLİ
YAZIM KURALLARI

1-**Sanat Dergisi**, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nin yayın organıdır. Tüm bilim adamı, sanatçı ve sanatseverlerimizin, **sanatla doğrudan** ya da **dolaylı** olarak ilgili olan yazıları, dergimizde yayınlanabilir.

2-Sanat Dergisi hakemli yayın olup bilimsel içerikli yazıların yayınlanmasına imkân verir. Her yıl **Mayıs** ve **Kasım** aylarında yayınlanır. Gönderilen makaleler yayın kurulu tarafından incelendikten sonra konunun uzmanı en az iki hakeme gönderilir. Makaleler hakemlerin değerlendirmesi ve olumlu raporlarından sonra yayınlanır. Gerekirse makaleler daha fazla sayıda hakem değerlendirmesine tabi tutulabilir veya raporlardan biri olumlu diğeri olumsuz ise üçüncü hakem değerlendirmesine tâbi tutulur.

3-Yazılar ortalama olarak 20 sayfayı geçmemelidir.

4-Yazılar; IBM uyumlu bilgisayarlarda ve Microsoft Word Programında Times New Roman karakterinde yazılmalıdır. Metin ebadı (sayfa numaraları hariç) 15x22 cm ölçülerinde ve yazım kurallarına uygun olmalı, sayfa numarası üst ortaya ortalanacak şekilde verilmelidir. Metin 12 punto, dipnotlar ise 10 punto olmalıdır.

5-Yazarın (yazarların) adı makalenin başlığı altına yazılmalı, varsa akademik unvanı ve çalıştığı kurum ilk sayfada dipnotla belirtilmelidir.

6-Başvurular **iki nüsha yazı** ve **bir CD kaydı** ile yapılmalıdır. Yazılarda **iletişim adresi, telefon numarası** ve **e-mail adresleri** bulunmalıdır.

7-Her türlü grafik, çizim, fotoğraf dijital ortama aktarılarak 300 DPI çözünürlükte ve TIFF formatında kaydedilmelidir. Metin içerisinde kullanılan tüm görsel malzemeler ayrıca bir dosya yapılarak metin belgesi ile birlikte CD içerisine eklenmelidir. Grafik, şekil, fotoğraf vb. alt yazıları, ilgili resmin altında bulunmalı ve metin içerisinde de ilgili görsele atıf yapılmalıdır. Resim, çizim ve fotoğraflar metin içerisinde JPEG formatta kullanılabilir.

8-Referans kullanımında seçilen geçerli yöntem, sayfa altı dipnot şeklinde olmalı ve seçilen bu yöntem kendi içinde tutarlı olmalıdır.

9-Makalelerin **Türkçe** ve **İngilizce özet**i bulunmalıdır (100 – 200 kelime arası).

10-Makalelere en az üç, en çok beş adet Türkçe (anahtar kelime) ve İngilizce (Key Words) eklenmelidir.

11-Kaynaklar makale sonunda standartlara uygun şekilde verilmeli ve alfabetik sıra ile dizilmelidir.

12-Her sayıda, yazar veya yazar grubunun **en fazla bir makalesi yayınlanır**.

13-Yayın kurallarına uymayan ve büyük değişiklik gerektiren yazılar, uyarılarla birlikte yazarlarına geri gönderilecektir. Yayınlanan yazıların tüm sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazıların kesin yayın tarihi, dergi içeriği göz önüne alınarak belirlenir. Yayın kuruluna ulaşma tarihi belirleyici değildir.

14-Yukarıda belirtilen koşullara uygun olarak hazırlanmış yazılar, ekleriyle birlikte aşağıdaki adrese gönderilmelidir:

SANAT DERGİSİ
Yayın Koordinatörlüğü
Atatürk Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
25240-ERZURUM